

Як Кремль відправив «Безсмертний полк» на війну

9 травня з нагоди так званого «Дня Перемоги» росія планує провести в столицях різних країн інформаційно-пропагандистську кампанію. Серед публічних акцій, які організовуватимуть російські агенти впливу, будуть й так звані «Безсмертні полки» - марші, учасники яких несуть плакати зі світлинами своїх родичів, які воювали або загинули в роки Другої світової війни. Однак, ці акції не мають нічого спільного із вшануванням пам'яті учасників та жертв війни. «Безсмертний полк» є засобом пропаганди рашизму, а даному випадку – ще й спробою подолати міжнародну ізоляцію, в якій Росія опинилася внаслідок агресії проти України.

Рашистський ритуал

Після розпаду СРСР глибокого переосмислення власного тоталітарного та імперського минулого у Росії не відбулося. Нерішучі спроби 1990-х років перервалися із приходом до влади Путіна, навколо якого став вибудовуватися диктаторський режим. Цей режим потребував належного ідеологічного обґрунтування – саме так поступово сформувалася злочинна ідеологія рашизму. Осердям цієї ідеології є культ «Великої Перемоги», сконструйований Кремлем на основі радянської спадщини брежнєвських часів.

Культ «Великої Перемоги» слугує легітимізації путінської диктатури. Зробити це у демократичний спосіб було неможливо через регулярну фальсифікацію виборів, масове застосування адмінресурсу і переписування конституції. Тому Кремль став виправдовувати диктатуру тим, що влада нібито захищає «сакральну пам'ять про подвиг дідів» від «фальсифікаторів історії». Крім того, разом із конструюванням культом «Великої Перемоги» відбувалася спочатку прихована, а потім явна реабілітація сталінізму: мовляв, для того, щоб звершувати великі подвиги (як-от перемога над нацизмом), народу потрібний «мудрий і суворий вождь».

Будь-який культ потребує символів і ритуалів. Центральним ритуалом рашистського культу «Великої Перемоги» є щорічний парад 9 травня у Москві. Для залучення широких мас як у Росії, так і за її межами Кремль використовує акцію «Безсмертний полк». Концепцію цього меморіального заходу вигадали ще у 2011 році журналісти з Томська, але громадську ініціативу перехопила влада. Формально щорічну

акцію організує однойменний громадський рух, але вся його діяльність масштабується і керується владою РФ.

Акція «Безсмертний полк» у окупованому Донецьку, 2017 рік.

Впродовж багатьох років Росія намагалася експортувати «культ Великої Перемоги» в інші країни. Цілі, які переслідувала Москва, були цілком конкретні: нарощування російської присутності в країні, вплив на ідентичність місцевих мешканців, поширення російських наративів, а також мобілізація лояльних сил. Саме так колись відбувалося і в Україні. Тривалий час 9 травня було головним святом проросійських сил, які цього дня демонстрували свою присутність в публічному просторі і заявляли про свою рішучість «захищати спільну пам'ять».

Спроба Москви вийти з ізоляції

Спроби Кремля експортувати «культ Великої Перемоги» в Україну провалилися. Відповідні законодавчі заборони, впроваджені протягом останніх років, були відображенням одностайного суспільного консенсусу. Україна рішуче порвала із радянсько-рашистським наративом і вшановує учасників та жертв Другої світової війни у європейський спосіб – 8 травня. Однак, Москва не полишає спроб експортувати «культ Великої Перемоги» в інші країни світу, притому не лише у Західні. Наприклад, 5 травня 2025 року посольство РФ організувало акцію «Безсмертний полк» у Кіншасі, столиці Конго.

Акція “Безсмертний полк” у Кіншасі, 5 травня 2025 року

Ці зусилля Москви мають визначену політичну мету. Кремль прагне використати 80-річчя завершення Другої світової війни для подолання міжнародної ізоляції, в якій Росія опинилася після того, як розв'язала неспровоковану злочинну війну проти України. Лицемірні скарги Москви на «скасування російської культури» у світі не дають потрібного результату. Тому Росія має намір маніпулювати пам'яттю про Другу світову війну, щоб пролізти у публічний простір інших держав в якості «народу, який врятував світ від нацизму».

Абсурдні спроби Росії привласнити собі ексклюзивний статус «країни-переможниці нацизму» тривають давно. Для внутрішньої російської аудиторії цей наратив виправдовує імперський шовінізм: мовляв, якщо Росія «врятувала людство» у XX столітті, значить вона нібито має «історичне право» диктувати свою волю суверенним державам у XXI столітті - насамперед тим, які російська пропаганда облудно звинувачує у «нацизмі». На зовнішню аудиторію Москва транслює цей наратив у дещо іншій тональності: мовляв, Росія у боротьбі з нацизмом нібито понесла найбільші втрати, а отже заслуговує на «особливе ставлення» світу.

Сторінка з американського буклету про ленд-ліз 1944 року.

Цей наратив не витримує перевірки об'єктивними доведеними фактами. По-перше, перемога над нацизмом була результатом спільних військових, економічних і політичних зусиль держав Антигітлерівської коаліції. Наприклад, загальновідомо, що одним з ключових чинників перемоги була підтримка, яку Сполучені Штати надавали СРСР за програмою «ленд-ліз» вже з осені 1941 року. Тому спроби приписати перемогу над нацизмом винятково Радянському Союзу – це цинічне фальшування історії, проти якого нібито бореться Москва.

По-друге, не менш жалюгідні спроби ототожнити Радянський Союз винятково із Росією. У лавах Червоної армії воювали близько 7 мільйонів українців, з яких загинуло щонайменше 2,8 мільйони. Втрати цивільного населення України становлять 5,2 млн, а сукупні втрати населення України за оцінками демографів становлять 10,4 млн осіб. Також українці зробили свій внесок у перемогу над нацизмом, воюючи у лавах Війська Польського (до 120 тис. осіб), армії США (до 80 тис.), Великої Британії і Канади (понад 45 тис.), в армії та підпіллі Франції (понад 6 тис.) тощо. А ще понад 100 тис. українців воювали проти нацистів у лавах УПА.

Наруга над пам'яттю

Таким чином, акції «Безсмертний полк», які Москва намагається провести у різних країнах світу, є нічим іншим, як операціями інформаційного впливу. За своїм реальним змістом ці акції не мають нічого спільного із вшануванням пам'яті учасників Другої світової війни. Це не більше, ніж спроби маніпулювати суспільною думкою іноземних країн для виправдання іншої війни – злочинної неспровокованої агресії проти України.

Наслідки російського удару по житловому будинку у Києві, 7 травня 2025 року

Розв'язавши найбільший збройний конфлікт у Європі після 1945 року, Росія втратила моральне право апелювати до спадщини перемоги над нацизмом. Облудні звинувачення у «нацизмі» і «фашизмі» є частиною геноцидної риторики Кремля стосовно України і українців. Цинічно звинувачуючи Україну у неіснуючих «нацистських практиках», Москва намагається виправдати реальні злочини російської армії, жорстокість і масштаб яких підтверджує геноцидні наміри Росії щодо України. Годі

уявити більш брутальну наругу над пам'яттю тих, хто загинув у боротьбі проти нацизму.

Не менш цинічно виглядають спроби Росії подолати міжнародну ізоляцію, апелюючи до пам'яті західних суспільств про Другу світову війну. Прикриваючись портретами учасників тієї війни, учасники «Безсмертних полків» допомагають Москві вести іншу війну – так звану «спеціальну воєнну операцію» проти України. До того ж, Москва особливо не приховує, що її агресивні плани простягаються далеко за межі України. Вже зараз російська пропаганда шукає «фашистів» у Європі, а спецслужби РФ чинять зухвалі диверсії в країнах ЄС. Тому до акцій «Безсмертний полк» не можна ставитись легковажно, адже російська пропаганда торує шлях для російської армії.